

PŘERÁMCOVÁNÍ ŘECKA V ČESKÝCH MAINSTREAMOVÝCH PSANÝCH MÉDIÍCH

Jan Huleja

Pedagogická fakulta UK Praha

Reframing of Greece in Czech mainstream written media

Abstract: We would like to document the radical transformation of the media presentation of Greece and the Greeks that occurred at the time of the so-called crisis on the material of Czech mainstream media texts (linguistic data up to 2009 was gained from the Czech National Corpus, data from the years 2010–2012 is based on the author's own excerpts). The media texts dedicated to Greece and the Greeks from the period before the crisis and during the crisis reveal the transformation of the media world, and document the transformation of the frame in which Czechs considered Greece at the end of 2012. This frame of mind is also probably shared with the majority of citizens from the so-called responsible countries of the European Union. Research proves that what was evaluated with positive or neutral attributes before the crisis was later often described with negative attributes. The Greek's "story" has been rewritten – his picture was put into a negative frame. Our paper is based on the theory of frames as presented in the works of E. Goffman, C. J. Fillmore, J. Butler, and especially G. Lakoff, who applies this theory in the field of media communication and indicates its potential as an interpretive tool for grasping the media image of the world.

Keywords: *framing; conceptual metaphor; cognitive linguistics; stereotype; Greece*

Tento příspěvek se na materiálu publicistických textů českých mainstreamových periodik, v nichž se pojednává o Řecku a Řecích, pokouší dokumentovat nápadnou přeměnu jejich mediální prezentace, k níž došlo v době globální ekonomické krize.¹ Materiál tzv. řeckého mediálního textu z období před krizí, na

¹ Krizi v tomto textu rozumíme období od roku 2007 do roku 2012.

jejím počátku a během ní odhaluje transformaci řeckého rámce, kterou ve sledovaném období vyprodukoval český psaný zpravodajský mainstream. Výsledkem této transformace je rámec nový, v němž současný většinový občan České republiky žije a v němž o Řecku smýšlí a který zároveň pravděpodobně sdílí s majoritou obyvatel tzv. odpovědných států² Evropské unie. Analýza ukazuje, že některé prvky mediálního rámcování Řecka a Řeků, které byly před krizí hodnoceny pozitivními či neutrálními atributy, jsou nyní popisovány přívlastky zápornými. Řecký příběh byl přepsán, jeho rámec byl přeorganizován v jiné interpretační schéma, došlo tedy k *přerámcování* Řecka a Řeků v českém psaném zpravodajském mainstreamu.

Teorie, metoda

Tato studie metodologicky vychází z teorie rámcování, jak je prezentována v pracích E. Goffmana (Goffman 1974), Ch. J. Fillmora (Fillmore 1976), J. Butlerové (Butler 2009) a především nově G. Lakoffa (Lakoff 2004, 2008), jenž teorii aplikuje v oblasti mediálních sdělení a naznačuje její možnosti jako interpretačního nástroje pro uchopení mediálního obrazu světa. Rámec lze, na základě prací výše uvedených odborníků, chápat jako komplexní, interdisciplinární pojem na pomezí sociologie, psychologie a kognitivních věd. Nej přesněji jej lze charakterizovat jako interpretační schéma (klasické vymezení E. Goffman 1974), pomocí něž člověk uchopuje a zpracovává realitu. Rámcování pomáhá člověku orientovat se ve skutečnosti a podílí se na formování jeho názorů a postojů. Jeho charakteristickým rysem je zpřehledňování komplexní události, na druhé straně ovšem také její zjednodušování, falešně zobecňování a stereotypizace. Rámce si člověk vytváří na základě kognitivních procesů, má je pevně zažity a jsou součástí jeho mentálních struktur (G. Lakoff poukazuje na nevědomý charakter kognitivních rámců). Lakoff (2008) na mnoha místech konstatuje, že rámcování představuje základní persvazivní nástroj současného úspěšného média vyznačující se nastolováním vlastních témat a jejich zviditelňováním, prosazováním vlastních konceptuálních metafor, které „vytváří pole pro takovou interpretaci předkládaných zpráv, jež by nenarušila status quo“ (Huleja 2011: 90), který médium nadiktovalo.

---

² Máme na mysli fiskální odpovědnost, která se stala nadužívanou frází českého politického diskurzu. Ačkoli mezi ekonomy není většího sporu o to, že ČR mezi rozpočtově zodpovědnější státy EU patří, politické subjekty této skutečnosti často účelově využívají. Nás však zajímá jistý moralizující přesah této fráze, která posouvá odpovědnou ČR do role posuzovatele správnosti či nesprávnosti rozpočtové politiky neodpovědných států EU.

Klíčová role rámce tedy spočívá zejména v tom, že definuje, jaký typ dotazování je relevantní a jaký není, a také v tom, že vytyčuje interpretační prostor, čímž de facto interpretacím předchází. Rámec jednak představuje jakýsi implicitní návod, jak se mají interpretovat společenské události, a jednak striktně vytyčuje debatní prostor, čímž ohrožuje neodhadnutelný počet možností, jak událost komentovat či rozšiřovat (Butler 2009). Vítězné interpretace pak mají moc konstruovat reálný obraz světa a přestávají být pouhou mediální realitou.

Teorie rámců přispívá k poznávání manipulačních strategií, neboť zjednodušené příběhy mediálního sdělení se příjemci jeví jako skutečné, protože jsou jako takové dennodenně performovány. Neustávající praxi se staly natolik samozřejmými, že si již vůbec nejsme vědomi toho, jaký byl proces jejich strukturační, a nepřipouštíme k nim žádné alternativní interpretace. Média tímto způsobem vytvářejí nové mýty, nové světy a hrdiny, čímž se podílejí na utváření novodobého obrazu světa – starý obraz světa, jak je znám po generace, je nabouráván novými rámci, jež vytváří nový, mediální obraz, přičemž změny rámců vykazují rok od roku stále větší dynamiku.

Rozbor mediálního rámce se může zdát podobný rozboru mediálního obrazu, ten je však jeho nutnou podmínkou. Mohli bychom říci, že popis rámce je až dalším krokem mediální analýzy, neboť nezůstává u povrchového vykreslení mediálního sdělení, u rekonstrukce toho, *co* je sdělováno, ale zabývá se hlubinnou strukturou znakového systému mediálního sdělení, jeho utvářením, pravidly a zákonitostmi, tj. odpovídá na otázku, *jakým způsobem* se něco sděluje, a pokouší se hledat odpovědi i na to, *proč se to tak* sděluje.

Výsledný popis rámce je prezentací závěrů vyvozených z velkého množství dílčích jazykových dat. Nejprve je nutno shromáždit mediální jazykový materiál, který je spojen určitým rysem, v našem případě tématem *Řecko*. Ten pak nazýváme, ve shodě s J. M. Lotmanem (Lotman 1995) a V. N. Toporovem (Toporov 2003), *řeckým mediálním textem*. Vzniklý mediální text je posléze podroben kognitivnělingvistické analýze, jež spočívá v nalézání jednotičího konceptuálního systému, který má metaforickou povahu (Lakoff – Johnson 1980). Systém konceptuálních metafor rámcuje mediální text a vymezuje, jakým způsobem by měli adresáti mediálního sdělení o tématu smýšlet (Fedina 2011).

Konceptuální metafory mají významotvornou funkci, vytvářejí vlastní definice, vybírají vlastní pojmy. Buď do textu, jež strukturují, přibírají znakové jednotky z jiných sémantických domén, které s danou konceptuální metaforou korespondují, anebo dosavadní (a z hlediska nové metafory důležité) pojmy ponechají a nově sémanticky vymezí. Úspěšná konceptuální metafora se postupně zaplňuje

slovní zásobou a prorůstá text, do něhož jednou vstoupila, přičemž, jak se neustále reprodukuje a čím více recipienty je sdílána, tím více zasaženému textu dodává podobu barthesovského mýtu (Barthes 2004), „který ‚krade‘ promluvu [resp. text, pozn. J. H.] původnímu jazykovému systému, v němž může nabývat rozostřených či nechtěných významů, a zasazuje ji do kontextu fungování meta-jazyka, jenž produkuje pouze zřetelný, vědomě kontrolovaný a významově uzavřený znak“ (Bílek 2004: 163).

V této práci se ujímáme představené problematiky ve třech krocích. (1.) Nejprve bychom se chtěli pokusit o rekonstrukci rámce Řecka, který se konstituoval v českých mainstreamových tištěných médiích na konci devadesátých let minulého století, vybrali jsme si k tomu rok 1998, protože stojí uprostřed periody starého rámcování Řecka a zároveň reprezentuje mediální diskurz pozdních devadesátých let; (2.) dále je naším cílem postihnout počátky nového mediálního rámcování Řecka v týchž médiích v letech 2005–2009 a konečně (3.) představit rámec nejnovější, který se etabloval v době masivní medializace řeckých ekonomických problémů, jež s sebou přineslo zejména zápoleň politických stran před českými parlamentními volbami v roce 2010 a který převažuje v současném českém zpravodajském mainstreamu i na konci roku 2012.

Jazykový materiál jsme čerpali z Českého národního korpusu, jenž v naprosté většině ukládá texty tištěných mainstreamových publicistických periodik, které, s různou mírou intenzity,³ shodně rámcovaly Řecko takovým způsobem, jaký bude v našem textu načrtnut. Třetí kapitola vychází z korpusu publicistických textů z let 1995–2007 SYN2009PUB,⁴ v němž jsou z českých tištěných médií zastoupeny, řazeno sestupně podle míry na celkovém podílu korpusu, *Deníky Bohemia*, *Mladá fronta Dnes*, *Deníky Moravia*, *Právo*, *Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *Blesk*, *Britské listy* (jediné internetové publicistické periodikum, které je součástí tohoto korpusu) a týdeníky *Reflex* a *Respekt* (ostatní periodika zcela okrajově). Žánrově vyvážený korpus z let 2005–09 SYN2010⁵ se zase stal východiskem pro čtvrtou kapitolu, přičemž z tištěné publicistiky jsou v něm zpracovány deníky *Mladá fronta Dnes*, *Právo*, *Lidové noviny*, *Hospodářské noviny*, *Deníky Moravia*, týdeníky *Reflex* a *Týden*, *Deníky Bohemia*, v menší míře

³ Je zapotřebí poznamenat, že větší míru shody bychom našli v pravicově-konzervativních denících (*Lidové noviny*, *Hospodářské noviny*), které po roce 2010 více mluvily řečí vládnoucí koalice.

⁴ Český národní korpus – SYN2009PUB. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Dostupný z <http://www.korpus.cz>.

⁵ Český národní korpus – SYN2010. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Dostupný z <http://www.korpus.cz>.

pak týdeník *Respekt* a jiné. V páté kapitole vycházíme z vlastního sběru jazykového materiálu o Řecku, neboť ČNK rokem 2009 končí. Osobní databáze vznikla excerpcí českých mainstreamových tiskovin a internetových zpravodajských portálů mezi lety 2010 a 2012. Kurzívou jsou v textu vždy odlišena slova a slovní spojení přímo citovaná z ČNK, respektive z vlastní databáze, která v řeckém mediálním textu zaujímala klíčovou úlohu, ať už svou prostou frekventovaností, či dominantním postavením uvnitř metaforického systému.

Zajímavé Řecko

Řecko představuje v českém kontextu zemi, jež přirozeně přitahuje pozornost médií, neboť dokáže nabídnout celou řadu zajímavých témat. Ačkoli se jedná o jednu ze zemí, do kterých to má Čech v rámci sjednocené Evropy prakticky nejdál, a o stát, který od České republiky před jejím vstupem do Evropské unie dělilo pět státních hranic, dosahuje počet výskytů substantiva *Řecko*, adjektiva *řecký* a substantiv *Řek* a *Řekyně* v českých mainstreamových psaných médiích v porovnání s týmiž lexémy ostatních středně velkých, respektive lidnatých zemí Evropy nadprůměrných čísel.⁶

Řecko vděčí za zájem médií své mimořádně významné geografické poloze, příznivému klimatu, dlouhé a bohaté historii, v níž se mísí rozkvět s úpadkem, dále rozsáhlému hmotnému a duchovnímu dědictví, vděčí za to svým temperamentním obyvatelům a v neposlední řadě i divoké poslední století. V ní se Řecko zapojilo do dvou balkánských válek, zasáhla ho první světová válka následovaná válkou řecko-tureckou s etnickými čistkami a brutálním přemísťováním obyvatelstva, dále druhá světová válka, jež plynule přešla ve válku občanskou, traumatickou zkušeností byla i vláda vojenské junty. Z těchto událostí sice vzešla těžce nabytá svoboda, demokracie a národní hrdost, ale také velmi špatné vztahy se sousedy, ať už kyperská otázka, spor o užívání názvu Makedonie či řecko-albánský problém.

⁶ Kupř. v databázi SYN2009PUB registrujeme 21 490 výskytů lemmatu Řecko, 20 324 řecký a 8 873 Řek. Budeme-li, pro ilustraci, srovnávat pouze lemmata názvů zemí, vyššího počtu výskytů dosáhly v této databázi ČNK pouze geograficky nejbližší sousedé Česka (Slovensko – 96 549, Rakousko – 64 422 a Maďarsko – 32 110), dále Švýcarsko (30 116) a „hokejové“ Švédsko (27 917). Počet výskytů je naopak srovnatelný s Belgií (21 934) a Nizozemskem (21 021), resp. nesprávně Nizozemím (dalších 3 292), kolébkami evropské integrace, a Finskem (21 249), kterému, jako v případě Švédska, notně pomáhá sportovní redakce. Převyšuje však Portugalsko (18 831), Irsko (16 316), Norsko (13 286), Dánsko (15 343) a všechny balkánské země, včetně Chorvatska (17 616), i pobaltské země.

Vstup do klíčových organizací západního světa (NATO, EU) na počátku osmdesátých let nastartoval řecký ekonomický vzmach. Na druhé straně stejně vytoužené členství v eurozóně nyní asistuje u pádu řecké ekonomiky na samotné dno Evropské unie a u hospodářských problémů, které již přes tři roky ničí řeckou pověst.

Rámcování Řecka v českých mainstreamových tištěných médiích v roce 1998

Řecko bývalo pravidelně, a nebylo tomu jinak ani na konci devadesátých let, v českých médiích prezentováno jako země, která do jisté míry představuje geografický protipól Česka: je tím, co Češi nemají a po čem mnozí z nich touží – je symbolem *moře*. Řecko zastupuje *nekonečné, panenské moře*, evokuje obrazy *čistých, bílých pláží a vln zrcadlicích paprsky slunce*. Dalo by se říct, že česká média moře tradičně idealizují a tuto romantickou představu neopouštějí – je zvláštní směsicí obdivu, touhy i závisti.

Další dva konotáty, které dominovaly geografickému subrámcí⁷ Řecka v českých médiích v roce 1998, byly *slunce a teplo*. Řecké slunce má však na rozdíl od řeckého moře komplikovanější, ambivalentní povahu, je *dárce* i *ničitelem*, a tak k němu přistupovaly i vybrané tiskoviny. Češi podle nich cestovali za řeckým sluncem, aby se *opálili*, aby *omládli*, aby se jím *inspirovali* a nabili se jeho energií, ale na druhou stranu mají z řeckého slunce strach. Foibos, Apollónovo příjmení, *přináší sucha a horka, úmorné letní dny a devastující požáry*. Přírodní katastrofy sice kazí obraz *ideálního turistického cíle*, zato však přidávají Řecku na *starobylosti*, tajemnosti a *exkluzivitě*. Řecko nejen že *hoří*, ale Řecko se *otřásá*, a požáry střídají *bleskové povodně*.

Ale i přes tyto faktory, které mohou *českým turistům znepríjemnit dovolenou*, bylo Řecko povytce vyobrazeno jako *hit letních prázdnin*, ideální destinace s *nepřeborným množstvím turistických cílů*. Vyjma zmíněných geografických předností bylo poukázáno především na *slavnou řeckou minulost* a na její *unikátní kulturní dědictví*. Z českého tisku konce devadesátých let se dozvídáme, že Řecko je zemí *kolébek, základů a počátků*, ať už *civilizace, Evropy, demokracie, filosofie, vědy či sportu*, mediální texty s oblibou hovoří o *starých Řecích, starých mýtech a pověstech a staré moudrosti*, o *klasickém* Řecku, o fascinující polovině *antiky*.

---

⁷ Každý neelementární rámec je celkem dílčích rámců (subrámců).

Z hlediska českého turistického cíle zaujímal Řecko konce devadesátých let pozoruhodnou pozici, bylo místem, kam se jezdili *rekreovat bohatí Češi*, postavy a postavičky českého showbyznysu, kam dokonce *utekl jeden politik před povodněmi* ve vlastní zemi. *Nekonečné řecké pobřeží* nabízelo zákoutí, kde bylo možno zažít luxus a nebýt při tom na očích. Řecko představovalo zemi vhodnou pro *romantickou dovolenou* či pro *lábánky*, ale nepřijížděly do něj jen heterosexuální páry, Řecko bylo totiž odedávna zemí *lásek*, ať už lásky *sapfické (lesbické)*, *pederastické*, ale třeba i *narcisistní* či *platonické*. Český bulvární tisk v této souvislosti několikrát přispěl do mediálního rámcování: Řecko v něm bylo zmíněno jako dějiště *milostných dobrodružství* českých celebrit a *tajný řecký milenec* bylo „senzační“ klišé, které se v bulvárních textech devadesátých let občas zničehonic vynořilo.

Dalším fenoménem, který nemůžeme v naší rekonstrukci řeckého mediálního rámce roku 1998 opomenout, byla proslulá *řecká gastronomie*, *řecké gurmánství*, tradiční symposion (družná zábava následující po hostině), *atmosféra taveren*. Víkendové přílohy a volnočasové rubriky českých tištěných médií nás barvitě informovaly o *pestrosti řeckého jídelníčku*, o surovinách, které jsou *provoněné sluncem a mořem*, jež jsou stále *čerstvé a lahodné*. Dozvěděli jsme se, že pro samotné Řeky je jídlo *jednou z nejdůležitějších součástí života* a řecká kuchyně zase zdrojem *národní hrdosti* a že Řekové neváhají *za jídlo utratit až třetinu rodinného rozpočtu*. Každopádně, *řecké olivy, krétský olej, feta, tzatziki, řecký salát, souvlaki, musaka, gyros a plody moře*, stejně jako alkoholické nápoje v čele s *národním ouzem*, v Česku oblíbenější *metaxou* a kvalitními *víny*, nepřestávají dráždit české „gastronauty“.

Malý soubor s řeckou kuchyní úspěšně sváděla na poli českého tištěného média sportovní rubrika přinášející zprávy z *řecké fotbalové a basketbalové ligy* a z pohárových vystoupení řeckých klubů na evropské úrovni. Podíl sportovní redakce na mediálním rámcování Řecka nemá smysl jakkoli podceňovat, neboť je to především řecký fotbal, který pro nemalé procento Řeků znamená hlavní náplň volného času. Řečtí fotbaloví fanoušci v evropském kontextu prosluli svou *vášnivostí* hraničící s *fanatismem*, nezřídka doprovázeným násilnostmi, výjimkou není ani jeho radikální politický přesah. Stopy této charakteristiky nalzáme i v českém tisku. Hojná publikace sportovních novinek z Řecka je dána i faktem, že český a řecký fotbal nacházejí společného jmenovatele v *angažmá českých hráčů a trenérů* v řeckých ligových klubech.

Nyní přistupme k rámcování Řecka v českých mainstreamových tištěných médiích devadesátých let. Hned zkraje je zapotřebí říct, že v typizaci Řecka

nepanovala taková shoda jako v případě Řecka. Nejčastějším atributem, který líčil Řeka bez ohledu na další třídní, geografická či věková kritéria, byla jeho *temperamentnost*,⁸ *emocionálnost*, *vášnivost*, někdy líčená až jako *horkokrevnost*. Dozvídáme se, že se *řecký temperament* vyznačuje prudkými výkyvy nálady, faktem, který Čecha pravidelně zaskakuje, neboť ten není zvyklý, aby radost a hněv, kompliment a urážka stály tak blízko u sebe. Z četby tištěných médií nabýváme dojmu, že pokud se Řekovi něco příčí, *vyráží do ulic*, tedy *jde demonstrovat*, nebo *stávkuje*, pokud *řecký národní tým vyhraje* důležitý zápas, *jde slavit*, *zpívá a tančí*.

Další atributy, které jsme zaznamenali, již nejsou tak jednoznačné, a vytvářejí relativně komplexní obraz řeckých obyvatel z přímořských i pevninských oblastí, z prostředí městského i vesnického, moderního i starého, bohatého i chudého. Řek je tu představen jako *veselý*, *milý*, *prostý*, *otevřený* a *pohostinný* člověk, jinde jako člověk *pobožný*, *pověřivý*, *konzervativní* až *xenofobní*, někde zase jako člověk *hrdý*, *nacionalistický*, *sebevědomý* a *ambiciózní*, nebo je zmiňována jeho *lehkovážnost*, *lajdáctví* či *lenost*, jeho *věčný čas na kávu*.

Aniž bychom chtěli jakkoli předznamenávat mediální úděl Řecka z doby krize, je zapotřebí zdůraznit, že české mediální rámcování Řecka v roce 1998 neimplikovalo konotace vysloveně pozitivní, co se týče obecného stavu země, jak možná vyplývá z dosavadního textu. Jak již bylo předesláno, strategická poloha Řecka na předělu kontinentů, moří a civilizací ho v průběhu historie zavlekla do řady konfliktů, vybudovala v něm *pocit ohrožení* a jistou míru *agrese*. V dobovém tisku se setkáváme s tím, jak se *Řekové s obavami dívají* zejména na *východ*, ale i na *sever*, a že *řecké výdaje na bezpečnost* jsou vzhledem k HDP největší v Evropě. *Členství v NATO* a strategicko-vojenská *spolupráce s USA* jsou prezentovány jako naprosto klíčové. Realita je taková, že Řecko nemá dobré vztahy se svými sousedy, kteří se jím cítí být ohroženi: zkrátka, prostřednictvím tisku zjišťujeme, že *žít vedle Řeků* či s *Řeky* není jednoduché.

Média se koncem devadesátých let zaměřovala zejména na *napjaté vztahy s Tureckem*, především na *otázku rozděleného Kypru*, na *statut kyperských Řeků*, dokonce spekulovala o *možnosti válečného konfliktu* obou zemí. Do skládačky mediálního rámce řecko-tureckých vztahů zapadaly i útržkovité zprávy o *řecké podpoře Kurdů* a *hořícím vozu tureckého ataše* v aténské ulici. Druhým významným tématem byl *albánský problém*, respektive postavení významné *albánské*

---

⁸ Jsme si vědomi vágnosti tohoto označení, neboť temperament jako prostý „souhrn citových a volních znaků lidské povahy“ (Klimeš 1998: 786) nic nevyovídá o skutečné letoře Řeků. Nicméně, temperamentnost v českém jazykovém prostředí tradičně konotuje „živou povahu“.

minority v rámci Řecka. Česká média nás informovala, že vztah Řeků k Albáncům je *nedůvěřivý, rezervovaný*, hraničící s hysterií, přičemž významné procento Řeků se domnívá, že Albánci Řecko *ohrožují, okrádají*, či dokonce *rozkládají*, a pro některé Řeky je *projekt velké Albánie* explicitně nepřátelským aktem.⁹

Česká média Řecko nehodnotila dobře především z hlediska ekonomického stavu země. Řecko bylo často popisováno jako *slabý člen* (alternativně *článek*) Evropské unie, spolu se Španělskem a Portugalskem bylo řazeno mezi *tři nejchudší země Unie*, mohli jsme se dozvědět, že se jedná o zemi s *nejnižším průměrným platem* uvnitř EU, ale s *rychlým zvyšováním cen*, o zemi s *nezaměstnaností okolo 10 %*. Řecko bylo vykresleno jako *významně zadlužený stát s vysokou mírou inflace* mající *alarmující makroekonomické vyhlídky*. Na Řecko bylo nahlíženo jako na zemi se *špatnou infrastrukturou* (zejm. dopravní, telekomunikační a internetovou). Pozoruhodnou je poměrně často zdůrazňovaná skutečnost, že *Řecko bylo do EU přijato příliš brzy* a že se chce opět velmi rychle stát členem *eurozóny*, ač ještě *není připraveno*, tj. *schopno vyhovět maastrichtským kritériím*, které by Řekům významným způsobem *utáhly opasky*.¹⁰

Vzhledem k plánovanému vstupu České republiky do Evropské unie byl důležitým mediálním tématem vztah Řecka k Unii, a to především analýza pozitivních a negativních aspektů členství pro samotné Řecko. Sledované tiskoviny hodnotily řeckou zkušenost s členstvím převážně *pozitivně* a očekávaly, že Česká republika – na základě principu solidarity s méně ekonomicky zdatnými členy Unie – *dosáhne na dotace, z nichž doposavad těžilo Řecko*.¹¹ Ruku v ruce s pokračujícími přípravami integrace České republiky do Evropské unie začaly přibývat mediální texty porovnávající Česko s Řeckem. Zdá se, že větší výskyt podobných textů souvisí i s tím, že publikovaná srovnání nevyznívala pro Českou republiku vůbec špatně. Jednoduše a s využitím dobového tisku řečeno, pro sebevědomí *kandidátské země* bylo dobrou zprávou, že ji *ratingová agentura Moody's* ohodnotila o jeden bod lépe než *nejslabšího člena Unie* – Řecko.

⁹ V některých analýzách zahraniční politiky bylo Řecko vyobrazeno jako země obávající se kosovského precedentu, přičemž tato obava ho posouvala k řešení, která v té době navrhovala Svazová republika Jugoslávie (tyto vzájemné sympatie nejsou nové, Srbové a Řekové v posledních staletích několikrát bojovali za společnou věc).

¹⁰ Tento frazém se stal oblíbeným prvkem široce medializované metafory zeštíhlení napříč evropskými jazyky: tighten one's belt, den Gürtel enger schnallen, se serer la ceinture, tirare la cinghia, zaciskać pasa atd.

¹¹ Výhodnost vstupu do EU pro ekonomicky méně vyspělou zemi fungovalo jako jeden z nejvýznamnějších argumentů eurooptimistů v jejich agitaci za začlenění se ČR do struktur Unie.

Narušení rámce: raná kritika Řecka v letech 2005–2009¹²

V předcházející kapitole jsme se pokusili o rekonstrukci mediálního rámce Řecka tak, jak se na konci devadesátých let ustálil v českém mediálním diskurzu. Ačkoli vycházíme z předpokladu, že média, tím spíše mainstreamová, nám servírují zjednodušená interpretační schémata, případ Řecka nám umožnil vytvořit relativně pestrý rámec, o kterém se nedá říct, že by ulpíval na několika tématech řeckého mediálního textu a přiřazoval řeckému dění výhradní interpretační klíč. Naopak zjišťujeme, že se v něm objevuje řada témat z různých oblastí (domácí i zahraniční politika Řecka, česko-řecké vztahy, cestovní ruch, sport, kulturněhistorická témata atd.), která nejsou jednoznačně hierarchizována, tedy neexistuje motiv, jenž by jednoznačně vládl řeckému mediálnímu textu, a konečně se zdá, že celkový rámec Řecka v českých médiích je hodnotově neutrální, spíše vykloněn k hodnocení pozitivnímu.

Mezi lety 2005 a 2009, tedy v období před masovou medializací řecké dluhové krize, se v řeckém mediálním textu na jedné straně objevují všechna témata známá z periody předchozí a nechybí v něm hlavní stereotypy o Řecku a Řecích. Na straně druhé v něm přibývá kritiky a dosavadní metaforický systém rámce se začíná proměňovat. Vznikají nová persvazivní interpretační vodítka, zavádějí se nové stereotypy a některé koncepty jsou nově sémanticky vymezovány. Předkládaná kapitola si klade za cíl pokusit se podchytit právě ty nejvýraznější prostředky změny rámce, které umožnily přerámcování Řecka v českém tištěném zpravodajském mainstreamu.

Již v roce 2005 nacházíme řadu zpráv,¹³ které nesignalizovaly dobrý ekonomický stav Řecka. Tisk referoval o *vysokém rozpočtovém schodku Řecka, o státu s pětinou chudých*, který má problémy s *nezaměstnaností* a patří do skupiny tzv. *méně rozvinutých částí EU*.¹⁴ Dominantním tématem se stal zejména *velký řecký*

---

¹² Pro lepší pochopení změn v rámcování Řecka v českých mainstreamových tištěných médiích v letech 2005–09 stojí za to připomenout několik událostí, které zásadním způsobem ovlivnily postoj České republiky k Řecku. Česká republika již nestojí mimo NATO a Evropskou unii (tj. nepotřebuje nadále řeckou podporu), sama se uchází o eurodotace, ale zároveň se počítá mezi takzvané rozpočtově odpovědné státy EU, a to po boku Německa, hlavního importéra českého zboží, v Česku též sílí euroseptické nálady.

¹³ Doménu tohoto typu zpráv bychom mohli hledat v tzv. seriózních ekonomických analýzách, a to zejm. pravicově či konzervativně laděných. V uvedených zdrojích se tento typ kritiky začal vyskytovat jako první.

¹⁴ Český mainstreamový tisk v roce 2005 do této skupiny někdy řadil ještě Itálii, Portugalsko či Slovensko.

dluh, druhý největší v eurozóně. Sledovaná média očekávala jeho tvrdý dopad na řeckou ekonomiku a informovala své čtenáře, že v zadlužené zemi proleze korupční tika časovaná bomba. Spolu s obligátním důvodem zadlužení, každoročně velkým rozpočtovým schodkem Řecka, to byla zejména XXVIII. olympiáda v Athénách, do té doby nejdražší v historii olympijských her, jež byla médiu hodnocena jako finanční sebevražda malé, ale rozhazovačné země.¹⁵ Výsledek toho všeho byl jasný: řecké dluhopisy přestaly být důvěryhodné, Řecku byl snížen rating, investoři se mu začali vyhýbat atd.

Novou schematizací, která se později napevno usadila v řeckém mediálním textu, byl pohled na Řecko jako na *černou ovci*, respektive *malého potíživistu* eurorodiny, do níž již samozřejmě patřila i Česká republika. Řecko bylo v tomto subrámcu obsazeno do role *podvodníka*, o němž začaly prosakovat informace, že nečestně nakládal s *eurodotacemi*. Jeho přístup k Evropské unii byl někdy explicitně hodnocen jako *mazaný*,¹⁶ zejména pokud jde o získané prostředky z evropských strukturálních fondů, jež jsou v některých případech hodnoceny jako *nesmyslné*.¹⁷ Do Řecka *přitékaly peníze na nepřehledné stavební zakázky*, silnice byly budovány *stachanovským tempem* pod heslem „*než vyschnou dotace*“, přičemž vše doprovázela *všudypřítomná korupce*. Média začala důrazně upozorňovat na to, že Řecko kvůli své ambici vstoupit do eurozóny již dříve *falšovalo statistiky o stavu řeckých financí* a dále *podvádí s výší deficitu* a že se řecký *schodek* ukázal *být třikrát vyšší*, než Řecko deklarovalo. Řecko tak zároveň nedrží slovo, protože *nedodrží Maastrichtskou smlouvu*, kterou *každoročně přestřeluje*.

Počínaje rokem 2005 jsme zaznamenali několik zpráv, v nichž se dá hledat podhoubí pozdější masové stereotypizace Řeka coby člověka *líného, zahálčivého a laxního*. Podle těchto zdrojů *Řek řeší vše v klidu, popijí ouzo, sedí v kafetérii a pokuřuje* či *neprojevuje velké pracovní nadšení*, práci řeší *na poslední chvíli*, *nerad cokoli plánuje*, raději *improvizuje*. A co víc, *Řek se svých zlovyků nechce vzdát*, je *tvrdohlavý a nepoučitelný*, a proto jeho *zemi znovu zachvacují plameny*, jímž (prý) mohl předejít. Zajímavým zjištěním je, že lenost, nejfrekventovanější z uvedených stereotypů, začala zakládat nové, kauzální a vysoce metaforicky

¹⁵ Václav Klaus se v dobovém tisku pozastavoval nad tím, co po skončení her budou Řekové dělat s baseballovým stadionem.

¹⁶ „V Řecku patří k běžnému koloritu vtipy na téma: Kdo podniká a o něco se snaží, je hlupák, mnohem výnosnější je založit si speciální firmu a požádat o evropské dotace.“ Hospodářské noviny, 20. 5. 2005, viz SYN2010. Dostupné z <http://www.korpus.cz>.

¹⁷ Pro větší komplexnost této oblasti rámce dodejme, že řecký „europragmatismus“ mohl do jisté míry fungovat jako příklad, který vyvažoval silící obavy ze zdražování, jež s sebou členství v EU přinášelo, neboť na tytéž eurodotace myslela i ČR.

produktivní vztahy, kupř. ten se skutečným problémem Řecka, s *největším procentem populace s nadváhou v Evropě*.¹⁸

Další výraznou tendencí v proměňujícím se řeckém rámci byl nárůst výskytu mediálních zpráv srovnávající celkovou (zejm. ekonomickou, technologickou) vyspělost Řecka a České republiky, v níž se může spatřovat obecná snaha české společnosti sama sobě dokázat, že ČR – na rozdíl od Řecka – *není nejslabším článkem EU*. Zdůrazňovaná konstatování typu, že *jsme na tom o trochu lépe než Řecko*, toho mohou být důkazem. Jednoduše řečeno, v českých mainstreamových tištěných médiích se ve sledovaném období 2005–2009 začala zdůrazňovat jakási zaostalost Řecka, respektive domnělá česká vyspělost si našla svou oběť v podobě méně vyspělého Řecka, které bylo líčeno mimo jiné jako země s *menšími výdaji na vědu a nižším počtem přípojek na internet než Česká republika* či jako země, která *tolik neřeší ekologii a v jejíž zelenině jsou pesticidy*, země, jež nemá *epidemii ptačí chřipky* pod kontrolou a snaží se ji před zbytkem Evropy *ututlat*.¹⁹ Obzvláště pozoruhodně pak vyznívá vzájemné srovnání ve dvou slabínách Česka: *vzhledem k výsledkům mezinárodní komparace výukových výsledků PISA je řecké školství ještě více zanedbané než naše a v míře korupce ve veřejném a státním sektoru je na tom z EU stejně jenom Řecko*.

S konstrukcí subbrámce řecké nevyspělosti zřejmě souviselo i zdůrazňování inklinace Řeků k radikálním politickým řešením, přičemž byla téměř výhradně akcentována řešení krajně levicová (*řecký komunismus*) a ultralevicová (některé řecké formy *anarchismu*).²⁰ Řecká revoluční nálada tak mohla zastupovat něco, čeho se česká společnost teprve nedávno pracně zbavila. Za pevnou součást tohoto mediálního interpretačního schématu považujeme kupříkladu mediální prezentaci řeckých *generálních stávek proti hospodářské politice státu* a politiků samotných organizovaných *silnými odborovými svazy*,²¹ kterých se účastnili *zakuklení mladíci* a které vrcholily *řáděním demonstrujících*, proti nimž nakonec

¹⁸ Ve statistikách Mezinárodní asociace pro studium obezity, dostupných na www.iaso.org, se Řecko po léta pravidelně umísťuje na prvních příčkách v obezitě v Evropě.

¹⁹ Můžeme si povšimnout, že tento výraz již spadá do interpretačního schématu Řecka coby podvodníka Evropské unie.

²⁰ Na konci roku 2012 jsme měli možnost vidět celou problematiku radikalizace řecké politiky mnohem pestřeji (z velké části díky zájmu o řecké dění ze strany největších mezinárodních zpravodajských agentur). Největším ohrožením bezpečnosti státu se v průběhu řecké dluhové krize stala ultrapravicová scéna vedená explicitně rasistickou, xenofobní a kryptofašistickou politickou stranou Zlatý úsvit, jež v opakovaných červnových volbách roku 2012 získala 450 tisíc hlasů (6,92 %) a 18 mandátů. Dalo se předpokládat, že nevoličů-sympatizantů této strany je ještě víc.

²¹ Odbory v českých médiích běžně vystupují jako nástroj levicové opozice a kritiky kapitálu.

zasahovala policie. Česká mainstreamová média se na začátku řecké krize příliš nezabývala tím, proč se tito *zakuklenci* v ulicích *mstí bankám* a *přepadávají je*, a zůstala u jejich prosté kriminalizace.

Poslední výraznou tendencí v proměňujícím se rámci Řecká, kterou jsme zaregistrovali, je skutečnost, že se rozšířil o téma českého euroskepticismu. Pro relativně silnou euroskeptickou větev českého zpravodajského mainstreamu byla řecká krize zajímavá především jako *důsledek přijetí eura*. A ačkoli existoval i jiný typ euroskeptických zpráv, v němž jsme *sdíleli s krachujícím Řeckem obavy*, hlavním metaforickým principem, který začal prorůstat řeckým mediálním textem, byl ten, že jsme *se Řeckem nechtěli stát*. Vysvětlení toho, co poslední věta znamená, bude součástí závěrečné kapitoly.

Rámec Řecká v českých mainstreamových psaných médiích na konci roku 2012²²

Dospěli jsme k nejnovějšímu rámcování Řecká v českém mediálním mainstreamu. Pokud bychom ho měli předběžně charakterizovat, je zapotřebí poznamenat, že v sobě do jisté míry nezapře rámec pozdních devadesátých let. Dáme-li si práci, zřejmě v něm můžeme vypátrat většinu z tematických oblastí, k nimž nás dovedla rekonstrukce „rámce 1998“ předvedená ve třetí kapitole. Problém však spočívá právě v tom, že by to byl nelehký úkol.

V posledních třech letech – přičemž za mezník považujeme volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2010, v nichž byla řecká krize, zejm. díky pravicovým a konzervativním stranám, nastolena jako jedno z hlavních témat předvolebního boje – došlo k výraznému rozšíření řeckého mediálního textu. Nicméně nárůst objemu řeckého textu s sebou nepřinesl jeho větší tematickou pestrost, bylo tomu právě naopak. Posílily pouze ty jeho kapitoly, jež konvenovaly s agendou témat, kterou tvůrci veřejné debaty o Řecku nastolili.

Aktuální rámec Řecká je však především rozvinutím a zmnožením nového sémantického vymezení některých konceptů, dovršením subverze dosavadních mýtů či dílčích stereotypů, jejich nahrazení mýty a stereotypy novými, s jejichž počátky jsme se měli možnost setkat již během „narušení rámce 2005–2009“. V následujícím textu se konečně pokusíme pro tato persvazivní interpretační

---

²² Mohlo by se zdát, že v této práci používáme dvě různá označení pro tutéž věc: jednou píšeme o psaných a podruhé o tištěných médiích. Nemáme však na výběr, neboť kapitola věnující se současnému stavu mediálního rámce Řecká je z významné části postavena na materiálu z českých internetových zpravodajských portálů, které nelze označit – v pravém smyslu slova – za tištěné.

vodítka nalézt jednotící konceptuálněmetaforický systém a načrtneme, jakým způsobem se nový mediální rámec Řecka strukturuje.

Základním postřehem, který byl již naznačen v předchozí kapitole, je výrazná změna v hierarchii konotativních významů lexému *Řek*, potažmo *Řecko*. Uzuálnými atributy Řeka a Řecka se staly *lenost* a *korupce*, které sice na konci devadesátých let patřily do skupiny významnějších konotátů těchto lexémů, nicméně se o nich rozhodně nedalo říct, že by měly takto výrazně dominantní postavení. Zmíněná dvojice přívlastků se v posledních letech ukázala jako vysoce produktivní i destruktivní zároveň, neboť na jedné straně se přičinila o subverzi dílčích stereotypů o Řecku a Řecích, či dokonce celých mýtů, ale na straně druhé se podílela na jejich novém konstruování.

Za jeden z takových mytických atributů starého Řeka, který byl korupcí a leností rozvrácen, můžeme, s určitou mírou nadsázky, považovat *kalokagathii*, ideál dokonalosti jedince. V průběhu zkoumání jsme zjistili, že zpravodajský mainstream učinil z kalokagathie nástroj ironie, jakési usvědčující zrcadlo, v jehož odrazu současný Řek přestal být dobrý (*agathos*), protože *byl zadlužený, podváděl a korumpoval*, především však *nebyl pracovitý, nýbrž líný*. Nicméně, podobně i přívlastek krásný (*kalos*) se začal Řekovi vzdalovat, poněvadž se často ukazoval jako ošklivý (tloušťka, asociující nezdravý životní styl a *přejídání*, funguje jako negace dnešního, široce akceptovaného ideálu štíhlé krásy²³). *Obezita*²⁴ zároveň podrývala i fenomén řecké gastronomie, jednoho ze symbolů národní hrdosti, a tak hostina-*symposion* byla přeznačena na hostinu-*žranici* (viz dále), po níž měl, jako trest, následovat *utažený opasek*.

Pokusme se však leností a korupcí – těmito základními kameny novodobé mytizace krachujícího Řecka – v následujících odstavcích zabývat podrobněji. Začneme nejprve rámcováním Řeků coby podvodníků. Již v předchozích obdobích se tato konotace Řeka objevila v souvislosti s *manipulováním hospodářských statistik země*. Nicméně nově přestala být doménou vládních špiček země, ale prorostla shora dolů všemi patry společnosti. Český podnikatel a nezávislý senátor za obvod Zlín, Tomio Okamura, který se rád prohlašuje za hlásnou troubu českého lidu, a tedy dost možná i zpravodajského mainstreamu, zasadil na svém

²³ Pravicovým vládním stranám se podařilo protlačit „štíhlou krásu“ i jako konceptuální metaforu dnešního odpovědného, štíhlého státu se štíhlým státním aparátem. Účel této metafory je zřejmý: štíhlý stát o sebe pečuje, umí si utáhnout opasek, nepřežirá se, je zodpovědný a pracovitý, díky tomu všemu je krásný, a proto i dobrý.

²⁴ „Nadváhu má 75 % dědiců země, která světu dala ideál krásy, a více než čtvrtina jich je obézních.“ Týden, 32/2008, viz SYN2010. Dostupné z <http://www.korpus.cz>.

blogu „Vážení občané, naštvejte se“ Řecko a podvod do následujícího rámce: „Řecká krize není ničím jiným než odhalením skutečného stavu ekonomiky země, kde se léta podvádělo – a to všude. Řecká vláda podváděla při zavádění eura, kdy falšovala ekonomické údaje podstatné pro vstup do eurozóny, firmy a občané podváděli a podvádějí dodnes – daně tu prakticky neplatí nikdo.“²⁵

Jak již bylo konstatováno, Řecko začalo v době masové medializace jeho ekonomických problémů zastupovat *zemi lenochů*. Česká mainstreamová zpravodajská periodika, zvláště intenzivně mainstreamové internetové zpravodajské portály, zásobovala své čtenáře zprávami o *líných a neschopných* Řecích, kteří *málo pracují*,²⁶ přičemž *chodí dřív do důchodu*,²⁷ a se zvláštním potěšením se předháněla v „zaručených“ výčtech *absurdních odměn za práci řeckým státním zaměstnancům*, kteří, jak se dozvídáme, dostávají příplaceno za *chození včas do práce, za dodržení pracovní doby, za práci na čerstvém vzduchu* a podobně.²⁸ Čtenář bulvárních zpráv (ale nejen jich, jak uvidíme v dalším odstavci) pak zase mohl nabýt dojmu, že život Řeků *pohodově plyne u moře či ve stínu olivy*, přičemž při hodnocení takového stylu života v některých případech rezonoval zlověstný výraz *nepřízřusobivý*.²⁹

Za úspěchem tohoto mýtu nestál samotný fakt řecké krize a její přímý přenos, ale i autoritativní výroky některých státníků, z hlediska České republiky především Německa a Slovenska, a jejich mediální prezentace. Významnou

²⁵ Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/218696/Vazeni-spoluobcane-nastvete-se.html>.

²⁶ Statistiky OECD ukázaly pravý opak. Podle nich trávili Řekové v práci nejvíce času ze všech států Evropy. Podobným statistikám však nelze slepě věřit, potřebují odborný komentář a znalost místních poměrů (jedním z vysvětlení by mohlo být, že pracovní trh v Řecku tvoří mnoho lidí samostatně výdělečně činných v sektoru služeb, který jim umožňuje vykazovat více pracovních hodin). Nepoměrně relevantnějším ukazatelem pro potenciální kritiku Řecka je tak otázka produktivity práce, v níž Řecko skutečně zaostává. Dostupné z <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=LEVEL#>.

²⁷ Podle dobových statistik OECD z <http://www.oecd.org/els/pensionsystems/43021454.pdf> se tento argument opět značně problematizuje. Průměrný důchodový věk Řeka se nijak nevymyká evropským standardům, nicméně existovala možnost jeho snížení v závislosti na počtu odpracovaných let (např. po 37 letech práce byla možnost odejít rovnou do důchodu).

²⁸ Určitým shrnutím těchto tvrzení je kupř. článek z http://ekonomika.idnes.cz/hitparada-reckych-nesmyslu-zemi-potopily-vladni-experimenty-pu8-/eko_euro.aspx?c=A100506_123319_eko_euro_fih.

²⁹ Nepřízřusobivý, tento relativně nový výraz (především) pro Roma, jimž se obchází explicitně rasistický diskurz, se již několik let pravidelně objevuje v českých médiích a nebrání se mu ani někteří političtí představitelé. Nepřízřusobivý je ten, který se nepřizpůsobuje normám společnosti, ve které žije (tj. nepracuje, zneužívá sociální dávky, krade apod.). Řekové se podle této metafory také nepřizpůsobují normám (EU), málo pracují, zneužívají štedrý sociální systém, neplatí daně a falšují data. Nicméně naléhání přímé paralely mezi řeckou a romskou nepřizpůsobivostí (Řekové – Cikáni EU) je naštěstí záležitostí exhibicionismu různých přispěvatelů do diskuzí pod článkem, o jejichž ubohosti není pochyb.

inspirací pro český zpravodajský mainstream bylo německé kritické rámcování Řecka,³⁰ iniciované zřejmě některými názory týkajícími se *jihoevropské neefektivnosti* ze strany kancléřky Spolkové republiky Německo Angely Merkelové, nejrespektovanějšího státníka současné Evropy.³¹ Jedním dechem je však nutné dodat, že masová medializace (a skandalizace) Řecka coby *líného a zkorumpovaného člena Unie* byla především výdobytkem německého bulváru v čele s deníkem *Bild*, který v průběhu roku 2010 podával informace o *zkrachovalém národě*, jenž by měl začít *s prodejem svých ostrovů* či rovnou *samotné Akropole*.³² Silným hlasem promluvila i slovenská premiérka Iveta Radičová, která v tomtéž roce odmítla pomoc *výrazně bohatší zemi, žijící nezřízeným životem*, přičemž tento *slovenský sebevědomý a upřímný postoj* byl českým mediálním mainstreamem většinou kladně hodnocen. Posledním, již ryze českým, zpracováním metafory řecké lenosti z úst významného státníka jsou některé úseky rozhovoru Václava Klause, který otiskl v říjnu roku 2011 deník *Právo*, což dokládá i jistý nadstraničnický přesah tohoto názoru. Prezident v interview neupřel Řekům právo *sedět ve stínu cypřišů a popíjet ouzo*, což se však rovná *nemožnosti vstoupit do měnové*

³⁰ Vzájemné mediální rámce Řecka a Německa prošly od počátku milénia ještě radikálnější proměnou než v případě, který zkoumá tato studie. Zatímco před vypuknutím krize znala většina Němců Řecko pouze z cestovních kanceláří a řada Řeků dokonce měla – zejm. po fenomenálním vítězství národního fotbalového týmu na Mistrovství Evropy 2004 vedeného německým trenérem Otto Rehbagelem, překřtěným na německo-řeckého hrdinu Rehhakla – nepokryté germanofilní sklony, tak v první polovině roku 2012 je tomu zcela jinak. Pouze 27 % dotázaných Němců bylo Řecko sympatické, Němci dále Řecko považovali za nejméně pracující stát v EU a druhý nejvíce zkorumpovaný stát EU za Itálií. Řecko navíc podle většiny Němců není dostatečně sebekritické. Řekové si jsou tohoto postoje Němců vědomi a na jejich odpovědích se to projevuje. Ve stejných anketách se Řekové označili za nejpracovitější stát, Řecko tak jako jediná země EU nepřiznala Německu největší pracovitost, 78 % dotázaných Řeků pak uvedlo, že nemá rádo Německo, a 49 %, že vůbec. Dále Řekům nejvíce vadilo, že Německo ovládá jejich ekonomiku a vměšuje se do řeckých záležitostí. Viz Pew Research Center Global Attitudes Project, European Unity on the Rocks: Greeks and Germans at Polar Opposites, 29. 5. 2012, dostupné z <http://www.pewglobal.org/2012/05/29/european-unity-on-the-rocks/>. Jako reakce na tvrdou kritiku některých vlivných německých médií se v Řecku posílil mýtus „čtvrtého rajchu“, v němž Německo usiluje o dobytí Evropy svou ekonomickou silou a nastolení diktatury svých bank.

³¹ Z celé EU to byli pouze Řekové, kteří nevyjádřili nadpoloviční souhlas s tím, že Angela Merkelová odvádí dobrou práci (konkrétně 14 % dotázaných). Jiné státy: Itálie 55 %, Španělsko 63 % (obě země těžce zasaženy krizí); Velká Británie 66 %, Česká republika 67 % (země se silnými euroskeptickými stranami); Francie 76 %. Viz European Unity on the Rocks. O tom, že se řecká všeobecná kritika výrazně přiosťřila, nejlépe vypovídá skutečnost, že se řecká mainstreamová média neostýchala převléknout Angelu Merkelovou do uniformy Adolfa Hitlera.

³² Německý týdeník Focus zase v únoru roku 2010 „proslul“ svou titulní stranou s Afroditou zvedající prostředníček, jež vyvolala v Řecku částečný bojkot německého zboží. Dostupné na http://www.focus.de/magazin/archiv/jahrgang_2010/ausgabe_8/.

unie s Německem.³³ V těchto až poetických příměrech hlavy České republiky se odhaluje další ze scénářů nového mediálního rámcování Řecká, a to jeho kontrastní postavení vůči Německu, jež se naopak stalo modelovým příkladem tzv. odpovědného státu Evropské unie, jehož názory Česká republika sdílí a za nějž by se též ráda prohlásila.

Důležitou úlohu pro řeckou lenost jakožto subrámeček Řecká sehrála metafora *žranice*. Již v minulé kapitole jsme konstatovali, že lenost založila jisté kauzální vztahy. Jako její přímý důsledek se objevilo *tloustnutí*, za jehož příčinu je – vedle lenosti – mimo jiné považováno i přejídání, jinými slovy a expresivněji, *řecká rozežranost*, výraz implikující nehospodárnost, plýtvání prostředky. Mainstreamové mediální ztvárnění této metafory umělo být velmi přímočaré: Řecko bylo *nenasytná hydra*, která se nechtěla vzdát svého *rozmařilého života*, ale zato *chtěla po nás další a další miliardy*, abychom její *sladký život* nakonec *platili my*, „obyčejní“ Češi. *Chudí a zodpovědní* přece nemohli sponzorovat bohaté *hédonisty*,³⁴ kteří by jen chtěli dosahovat slasti a *vyhýbat se strasti (práci)*, a tak *řecký mejdan* musel co nejdříve *skončit*, *tlustou státní správu*, *štědrý sociální systém*, *tučné platy* zaměstnanců státního sektoru bylo zapotřebí *zeštíhlit*, ale – podle M. Špíny – „*rozežraní odboráři* si nechtějí utáhnout opasky a nechtějí se nechat pohltnout soukromým sektorem. Ach, to socialismem prožrané Řecko!“ (Špína 2010: 71).³⁵

Ačkoli jsme si vědomi toho, že všechny metafory českého mainstreamového mediálního rámcování Řecká konce roku 2012 v této práci nevyčerpáme, a ani to není naším cílem, rádi bychom na závěr uvedli jednu, která se po celou dobu analýzy rámce ukazovala – ve smyslu jeho strukturování – jako páteřová. Jedná se o mohutný metaforický princip, prostřednictvím něhož je *Řecko* nahlíženo

³³ Plné znění: „Každá země může volit, zda bude žít na půl plynu, čtvrt plynu, nebo na plný plyn svých možností. Sama by mohla říct: my budeme víc hodin sedět ve stínu pod cypřiši a popíjet ouzo, anebo víc pracovat. Jestliže se Řecko rozhodne, že bude více hodin věnovat ouzu nebo cypřišům, tak je to naprosto v pořádku. Nicméně nemůže vstoupit do měnové unie s Německem.“ Dostupné z <http://byznys.ihned.cz/c1-52925790-klaus-recko-muze-opustit-euro-pomerne-snadno-evrope-to-prospeje>.

³⁴ Úzkoprsý pohled Česka na Řecko jako na „turistický ráj“ hrozil nepříjemností, že řada Čechů se bude jen s obtížemi vcítovat do problémů „šťastné země“ a stěží si dovede představit starosti obyčejných Řeků.

³⁵ Michal Špína ve své práci na jednom z letáků řeckých železničních odborů poukazuje na současné využití metafory *žranice* i ze strany Řecká, jež využívá některých principů sovětské protikapitalistické propagandy: U řeckého stolu sedí břichatí, prasečí dědci, kterým tečou sliny a chystají se žrát. Nejoždnější dědek má na čele nápis IMF (Mezinárodní měnový fond), druhý je šikmooký a má bryndák COSCO, což je čínský státní lodařský gigant. Pohublý a odraný dlouhán představuje řeckou vládu a pobízí žrouty k hodování se slovy: Berte si, co hrdlo ráčí, Řekové to platí. Viz Špína 2010: 77-78.

jako *krize*, přičemž tyto dva výrazy se tak proluly, že Řecko začalo krizi zastupovat.³⁶ *Být Řeckem, stát se Řeckem*, pak nebylo ničím jiným než být a stát se samotnou krizí, a to se *České republice nesmí stát*. Nejsme přece jako oni! – *naše země nebyla, (zatím) není a nesmí být Řecko*. Proto, abychom se jím náhodou nestali, *nesmíme být rozpočtovým Řeckem* a, budeme-li parafrázovat Klausova slova, která však silně rezonovala zpravodajským mainstreamem, každý z nás *by měl pracovat* (být jako Němec) a neměl by *sedět pod cypřišem a pít ouzo* (být jako Řek). Řecko jako synonymum k výrazu *krize*, případně *závažný problém*, začalo vstupovat i do jiných kontextů, a tak jeden ekonom mohl dokonce prohlásit, že *drahá ropa může být novým Řeckem*.

Vzhledem k tomu, že pro sjednocenou Evropu, samozřejmě v čele s *odpovědnými státy*, bylo jedno Řecko až moc, tak nikdo pochopitelně nechtěl, aby se objevilo *Řecko druhé* (alternativně *nové* či *další*). V českém masmediálním prostoru zaznívala tato floskule v různých výrocích, kupříkladu v obavě před tím, aby *naši vnuci* neměli v *Česku druhé Řecko*, či jako konstatování, že je to *Nečasova vláda*, která z nás *udělá druhé Řecko* a podobně. Zmíněné sousloví se neméně dobře osvědčilo ve zprávách o zemích, jimž hrozil *řecký scénář* (viz dále). Nálepku *druhé Řecko* dostalo *Portugalsko*, *druhé Řecko se očekávalo ve Španělsku*, média nás též několikrát zpravila, že *nad propastí druhého Řecka se ocitlo bankrotující Irsko* a že *Itálie* by měla *být pod dozorem*, aby se *nestala druhým Řeckem*. Je zapotřebí podotknout, že dotčené země si nepřály být s Řeckem *porovnávány*.³⁷

Další úspěšný obrat představovala *řecká cesta* – na jedné straně frekventovaná, klišovitá fráze, na straně druhé produktivní metaforický princip umožňující do řeckého textu promítnout výrazy z pojmové oblasti *cesta* a různým způsobem této skutečnosti využívat. Nechme však promlouvat samotnou metaforu. Podle ní *Česko sice není Řecko*, ale *může se jím stát*, pokud se *vydá řeckou cestou* či *půjde v řeckých stopách*, tedy nebude-li *šetřit*, bude-li *nezodpovědné* a podobně. *Cesta do Řecka* se tak namísto označení výpravy za letní dovolenou stala výhružným

³⁶ Metaforu Řecko je krize v českém prostředí nastolily před volbami do parlamentu roku 2010 pravice a konzervativní strany – jednalo se o jeden z jejich klíčových argumentů, s nímž se vydaly do boje za svůj projekt vlády rozpočtové odpovědnosti. Levicové, později opoziční strany se střídavě pokoušely o využití této metafory pro vlastní projekt konsolidace veřejných financí či o její subverzi. Každopádně, metafora byla do politického diskurzu přijata a mainstreamová média si ji obratem osvojila.

³⁷ Jako řada jiných skutečností, o nichž zde píšeme, není ani hledání (či vytváření) podobnosti mezi Portugalskem, Itálií, Irskem (od dob jeho finanční krize), Španělskem a Řeckem vynálezem českých médií. Tato analogie navazuje na tradiční anglický pejorativní akronym PI(I)GS vytvořený (zřejmě) britskými žurnalisty ze začátečních písmen států, jejichž ekonomiky vedly k dluhovým krizím. Další informace dostupné kupř. z <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/8510603.stm>.

příměrem *státního zadlužení* a počátků *platební neschopnosti*. Z médií jsme se na mnoha místech a v různých obměnách dozvídali, že se *Řecku přibližujeme*, že jsme do něj *přiváděni* či že do něj *směřujeme*, přičemž prostředkem, jakým se *do něj dá dojít*, byly především *přehnané výdaje*, ale také *přehnané snižování daní*, *malé škrty v rozpočtu* nebo *nesplnitelné sliby*. Zvláštní kapitolou by byla v této souvislosti rétorika české politické opozice, která *řeckou cestou* nazývala celou řadu *kroků vlády*, kupříkladu *Kalouskovu daňovou reformu*.

Podobného efektu jako v případě *řecké cesty* bylo lze dosáhnout souslovím *řecký scénář* taktéž označující směřování ke krizi (tj. *do Řecka*). A tak Česká republika stále měla šanci *vyrovnanými rozpočty odvrátit řecký scénář*, který však *nehrozil* pouze jí, ale ze kterého *měla strach* celá Unie, zejména když se začalo uvažovat nad tím, zda *řecký scénář nečeká Itálii*. *Řecký scénář*, který tak často vstupoval do konotací s lemmaty *strach*, *ohrožení* či *bát se*, nám umožňuje nahlédnout poslední metaforu, kterou v této práci zmíníme, a tou je *strašák*. Především politická opozice, která v hlavních médiích opakovaně tvrdila, že se *řeckého scénáře netřeba obávat*, že se *Řeckem zbytečně straší* a vláda *jím nepřestává hrozit*. Poněkud jinou pohnutkou byla motivována kritika ze strany části veřejnosti, že rámcování Řecka jako krize není než politicky motivovanou hrou plnou polopравd, nepřesností či evidentních lží s cílem *strašit* českou veřejnost obrazy *řecké tragédie*.

Závěr

Předložená analýza rámcování Řecka v mainstreamových psaných médiích postupně sledovala přeorganizování interpretačního schématu Řecka od konce devadesátých let minulého století až po stav na konci roku 2012, přičemž se pokusila načrtnout, jaké nabyl výsledný produkt přerámcování podoby, neboť právě tento výsledek si s sebou většinový občan České republiky přinášel jako posuzovací rastr Řecka a Řeků do roku 2013 jako novou masově preferovanou interpretaci řeckého příběhu.

České porevoluční mediální rámcování Řecka, které se koncem devadesátých let zformovalo a po mnoho let zůstávalo prakticky beze změny, se v důsledku krize zásadním způsobem otřásl – v posledních několika letech prošlo Řecko v médiích radikální změnou rámce. Dalším markantním posunem oproti předchozímu stavu je výrazné rozmnožení řeckého mediálního textu. Pokud například v roce 1998 a v období bezprostředně před celosvětovou medializací řeckých ekonomických problémů zaznamenáváme relativně vytrvalý zájem českých médií o Řecko, pak v letech 2010–12 byl tento zájem enormní, ale paradoxně méně

plastický: v drtivé většině se soustředil na ekonomické problémy země a český mediální rámec Řecka strukturoval vsudy přítomnou metaforou *krize*.

V našem textu se potvrdila domněnka, že některé prvky mediálního rámcování Řecka a Řeků, jež byly před krizí hodnoceny pozitivními či neutrálními atributy, začaly být během jejího mediálního zviditelnění popisovány atributy zápornými. Za hlavní důvod těchto markantních změn považujeme právě agresivní konceptuální metaforu *Řecko je krize*, která nenesla pouze zodpovědnost za restrukturuaci řeckého textu, ale též se podílela na jeho bujení, které vedlo až k jeho určité monotematizaci.

Česká mainstreamová média pomocí nového konceptuálního metaforického systému subvertovala a dekonstruovala mýty, které v případě Řecka mnohdy sahaly až do antických dob, což jsme se pokusili, možná poněkud nadneseně, dokumentovat v případě *kalokagathie*. Z hlediska přerámcování je podrytí dosavadních mýtů pouze prvním krokem, druhým je nastolení vlastního mytického systému. Česká mainstreamová média připsala pomocí persvazivních konceptuálních metafor, jež dodaly novému rámcování logickou a pojmovou výbavu, Řekovi, potažmo Řecku jako celku, stereotypní atributy *lenost* a *zkorumpovanost* (tyto dva můžeme v pravém smyslu slova považovat za uzuální), a jiné, kupříkladu *zadluženost*, *nehospodárnost*, *zaostalost* nebo *dezorganizovanost*.

Ze všech uvedených přívlastků to byla právě *lenost*, respektive *nepracovitost*, která se ve zpracovaném materiálu publicistických textů směrem k roku 2012 nejčastěji vyskytovala. Ačkoli jsme se s tímto stereotypním pohledem setkávali v průběhu celé práce – jednalo se o tradiční fazetu rámcování Řecka, a to nejen na konci devadesátých let – nikdy nebyl dominantním prvkem řeckého mediálního textu. Problém *líného Řecka* tedy spočívá především v tom, že postupně přestal být pouze jedním z řady sémantických rysů konceptu Řek, ale dokonce se domníváme, že zejména v posledních několika letech figuruje v mediálním mainstreamu jako jeho nejčastější konotace.

Můžeme-li sami promluvit metaforickým jazykem, závěr našeho textu bude vypadat následovně: *Kolébka západní civilizace* upadá do krize, *Řecko je na suchu*, *jde ke dnu*, *pyšná Atlantida se potápí*, *pravníci herojů a filosofů se stávají nepřizpůsobivými lenochy a podvodníky*. Co se to s Řeckem a jeho obyvateli děje? Z médií zaznívá v odpověď – napůl ironicky a napůl udiveně – hlas většiny v podobě elegantně zformulované subverze starého Řecka,³⁸ jejímž prostřednic-

---

³⁸ „Problémy se zadlužením má ale Řecko. Tam Eurostat zjistil, že statistiky jsou ve skutečnosti horší, než kolébka evropské kultury uváděla.“ *Hospodářské noviny*, 24. 10. 2006, viz SYN2010. Dostupné z <http://www.korpus.cz>.

tvím *slavná řecká minulost* kontrastuje s přítomností *řecké dluhové krize*, či se dokonce se stává terčem posměchu. Konečně se zdá, že scénář dramatu o *vychytalém členu Evropské unie*, který byl potrestán, je již hotový a jeho inscenace je v plném proudu. Nyní nastává otázka, jak se bude toto drama dál vyvíjet. Krize, původem řecké slovo *krisis*, totiž v klasické řecké tragédii označovalo část, ve které docházelo k závěrečnému rozporu protikladných sil. Diváci buď mohou zůstat v hledišti a dál sledovat peripetii a vyčkat na katastrofu, nebo mohou z divadla odejít. Odejde-li jich dost, rámec se změní. Anebo, až vše v nové agendě témat utichne, zazní „pěkně po česku“ píseň Jaromíra Nohavici:

Strádal jsem korunu ke koruně
A zítra letím do Soluně
Kašlu na všechny ty politiky
Dostal jsem chuť na tzatziki
(...)
Po páté láhvi metaxy
Pak zavoláme si taxi
Na pláži bude mejdan jako bejk
Řek Zorba a Josef Švejk.

JAN HULEJA vystudoval český jazyk a literaturu na Pedagogické fakultě UK, od roku 2007 studuje na Filosofické fakultě UK obor estetika; zde pracuje na bakalářské práci *Empatie a estetická distance* pod vedením prof. Vlastimila Zusky. V současné době je interním doktorandem na Katedře českého jazyka Pedagogické fakulty UK v Praze (disertační práce *Teorie rámců a její edukační možnosti*, školitel dr. Ladislav Janovec). Zaměřuje se na strategie významových posunů znaků v persvazivních textech. Kromě publikačních výstupů v recenzovaných časopisech pravidelně prezentuje výsledky své práce na konferencích, naposledy na Slavic Cognitive Linguistics Conference 2012 v Záhřebu. Kontakt: huleja@centrum.cz

Prameny

Český národní korpus – SYN2009PUB. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2009. Dostupný z <http://www.korpus.cz>.

Český národní korpus – SYN2010. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2010. Dostupný z <http://www.korpus.cz>.
<http://www.iaso.org>.

<http://www.oecd.org/els/pensionsystems/43021454.pdf>.
<http://www.pewglobal.org/2012/05/29/european-unity-on-the-rocks/>.
<http://www.stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=LEVEL#>.

Použitá literatura

- Barthes, Roland. 2004. *Mytologie*. Praha: Dokořán.
- Bílek, Petr A. 2004. „Barthesovy Mytologie jako cesta k dekonstrukci mytologizací.“ Pp. 159–165 in Roland Barthes: *Mytologie*. Praha: Dokořán.
- Butler, Judith. 2009. *Frames of War. When Is Life Grievable?* New York: University of Michigan Press.
- Fillmore, J. Charles. 1976. „Frame Semantics and the Nature of Language.“ *Annals of the New York Academy of Science. Conference on the Origin and Development of Language and Speech* 1976, 280: 20–32.
- Fedina, Martin. 2011. „Metafory v politickém diskurzu Václava Klause“ [online]. In *E-polis.cz*, 19. září 2011. Dostupné z <http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/659-metafory-v-politickem-diskurzu-vaclava-klause.html>.
- Goffman, Erving. 1974. *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. London: Harper and Row.
- Huleja, Jan. 2011. „Přínos teorie rámců pro interpretaci mediálních textů.“ *Didaktické studie* 3, 2011, 2: 87–94.
- Klimeš, Lumír. 1998. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN.
- Lakoff, George. 2004. *Don't Think of an Elephant. Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction: Chelsea Green Publishing.
- Lakoff, George. 2006. „Kategorie a kognitivní modely.“ Pp. 19–159 in George Lakoff: *Ženy, oheň a nebezpečné věci*. Praha: Triáda.
- Lakoff, George. 2008. *The Political Mind. Why You Can't Understand 21st-Century American Politics with an 18th-Century Brain*. New York: Viking.
- Lakoff, George – Johnson, Mark. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lotman, Jurij M. 1995. „Text v textu.“ Pp. 13–27 in *Tartuská škola*. Praha: Národní filmový archiv.
- Špina, Michal. 2010. „Rozežrané Řecko.“ Pp. 71–84 in *Hostina. Sborník textů pro Sokolovský filmový seminář 2010*. Loket: Občanské sdružení Démonický koník.
- Toporov, Vladimír N. 2003. „Petrohrad a petrohradský text ruské literatury.“ Pp. 7–35 in Tomáš Glanc (ed.): *Exotika. Výbor z prací tartuské školy*. Brno: Host.